

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI

ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ

UZUN TEZİ

**“ÇALIKUŞU VE VURUN KAHPEYE YAPITLARININ
KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ”**

Kılavuz Öğretmen: Işıl Çırakoğlu

Öğrencinin Adı: Cansu

Öğrencinin Soyadı: Aksoy

Numarası: D1129001

Ödevin Sözcük Sayısı: 3996

ARAŞTIRMA KONUSU: Reşat Nuri Güntekin’in “Çalıkuşu” ile Halide Edib Adıvar’ın “Vurun Kahpeye” yapıtlarındaki odak kadın karakterlerin Milli Mücadele döneminde değişen sisteme, topluma ve hayata karşı duruşlarının karşılaştırmalı incelemesi

ÖZ (ABSTRACT)

IB programı A1 dersi kapsamında uzun tez olarak yazılan bu çalışmada Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu ve Halide Edib Adivar'ın Vurun Kahpeye romanlarında odak kadın karakterler olan Feride ve Aliye'nin karşılaştırmalı incelemesi yapılmıştır. Tezin giriş bölümünde yazarlar hakkında genel bilgiler ile yarattıkları karakterler arasındaki ilişkiler verilmiştir. Gelişme bölümünde karakterler üç ana konuda incelenmiş; karşılaştırmaları yapılmıştır. Sonuç bölümünde konunun genel fikri ile değerlendirme yer almıştır.

Bu tezin sonucunda, Halide Edib Adivar ve Reşat Nuri Güntekin'in yarattıkları karakterler ile Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi'ne uyum sağlamaya çalışan Türk toplumundaki değişimleri anlattıklarına ulaşılmıştır. Aydın kesim ile halkın çatıştığı noktaların ve değişim sürecinde yaşanan sancılıların, idealleri olan insanların yaşadıklarının gösterildiği söylenebilir. Odak kadın karakterlerin toplumla çatışmaları, yaşadıkları zorluklar ile o dönemde toplumda kadına bakış açısını belirttikleri gözlenir.

Sözcük Sayısı: 122

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT)

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
2. ÇALIKUŞU VE VURUN KAHPEYE YAPITLARINDA ODAK KADIN KARAKTERLERİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ.....	3
2.1. YAŞAMLARINI DEĞİŞTİREBİLME VE GEÇMİŞTEN UZAKLAŞABİLME GÜCÜNÜ GÖSTERMELERİ.....	3
2.2. GÖREV BİLİNÇLERİ VE DUYGUSAL ÇATIŞMALARI.....	7
2.3. TOPLUMUN DEĞER YARGILARINA KARŞI DURUŞLARI....	13
3. SONUÇ.....	17
4. KAYNAKÇA.....	19

ARAŞTIRMA KONUSU: Reşat Nuri Güntekin’in “Çalıkuşu” ile Halide Edib Adivar’ın “Vurun Kahpeye” yapıtlarındaki odak kadın karakterlerin Milli Mücadele döneminde değişen sisteme, topluma ve hayata karşı duruşlarının karşılaştırmalı incelemesi

1. GİRİŞ:

Kendilerine yeni birer hayat kurmaya çalışan iki genç kadını konu alan Çalıkuşu ve Vurun Kahpeye yapıtları yazarların kendi gözlemleri ve deneyimleri ile benzerlik gösterir. Kurtuluş savaşını, devrimleri ve halkın tepkilerini bizzat gözlemleyebilmiş ve bir “kadın” olarak toplumu inceleyebilmiş olan Halide Edib Adivar, Aliye karakteri üzerinden kendi birikimlerini aktarmaktadır. Osmanlının çöküşüne ve ülkedeki büyük karmaşaya tanık olan Adivar, kadının o dönemde toplumdaki yerini Aliye’ye yansıtmıştır. Aliye gibi başka kadınların tehlikeli bulup uzak durduğu görevlere atılmış, kadın kimliğinden sıyrılıp birey kimliğini öne çıkartmaya çalışmıştır. Kurtuluş savaşında görev alıp çavuş olan, milletvekilliği yapan Adivar, hayatı boyunca kendine amaç edindiği görevini Aliye’ye de aşlamış, millete hizmetin kutsallığını yapıtında vurgulamıştır. Aliye gibi ideallerinin ardında koşan ve inaçlarına sıkı sıkı sarılan Adivar, karakteri ile benzer olarak bu yolda toplumdan tepki almıştır. Aliye’yi ölüme götüren dinci kesim yüzünden kendisi de 31 Mart olayı sırasında Mısır’a gitmek zorunda kalmıştır. Döndüğünde öğretmenlik ve müfettişlik yapan Adivar, Vurun Kahpeye yapıtında anlattığı “Anadolu Gerçeği”ni bizzat yaşamış, Aliye’nin gözlemlerini kendi gözlemleri yardımıyla oluşturmuştur.

Reşat Nuri Güntekin de Cumhuriyet’e geçiş dönemini, Kurtuluş Savaşı’nı yaşamış, Anadolu’yu gezmiş bir eğitimci olarak, Çalıkuşu isimli eserinde yarattığı Feride karakterinin Anadolu’da tanık olduğu gerçeği yaşamış bir yazardır. Öğretmen kimliğinin bilincinde, o dönemde bu görevi

üstlenmenin zorluğunun farkında olmasının yanında, döneminde gözlemlediği “toplumda kadının yeri”ni yapıtında Feride aracılığıyla aktarır. Babasının görevi ve kendi meslek seçimi nedeniyle şehir şehir gezen Güntekin, Feride’ye de Anadolu’yu gezdirip, buradaki durumu romanı sayesinde ortaya koymuştur.

Her iki yazarın da, romanlarının geçtiği dönemin tanıkları oldukları için, romanlarında kendi hayatlarından esintiler bulunur. Yarattıkları Aliye ve Feride karakterleri de benzerlik gösterir. Selim İleri’nin son sözünden bir bölümün:

“Reşat Nuri’nin, Çalığışu’nun Feride’siyle Aliye yakın akraba sayılabilirler mi? Her ikisinin de ülkesinde yurdun eğitimden yoksun bırakılmış çocuklarına bilgi sağlamak tutkusu billurlaşır. Yalnız, Feride romantizmin inceliğiyle yaratılmışken; Halide Edib, Milli Mücadele’nin acı anıları arasından Aliye’ye yıkım ve ölüm biçer.” (Adıvar, Vurun Kahpeye 183)

Anlattığı üzere Aliye ve Feride benzer seçimler yapan bambaşka insanlar, bambaşka hayatlardır.

2. ÇALIKUŞU VE VURUN KAHPEYE YAPITLARINDA ODAK KADIN

KARAKTERLERİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ:

2.1. YAŞAMLARINI DEĞİŞTİREBİLME VE GEÇMİŞTEN UZAKLAŞABİLME GÜCÜNÜ GÖSTERMELERİ:

Halide Edib Adıvar'ın Aliye karakteri ile, Reşat Nuri Güntekin'in Feride karakterlerinde gözlemlenebilen ilk ortak nokta; her iki bireyin de yaşamlarında kaçmak istedikleri bir geçmişlerinin bulunmasıdır. Hayatlarının geride kalan dönemlerinde kırılmış, incinmiş olan ruhlarını daha fazla hırpalamadan, yeni bir başlangıç yapmak üzere yola çıkmaları her ikisinin de serüvenlerinin nedeni ve temelidir. Kişilerde görülen “geçmişten uzaklaşma” dürtüsü, hem Aliye'nin hem de Feride'nin atıldıkları bilinmezliklerde bu kadar gözü kara olmalarının da sebebidir. Unutmak istedikleri yaşamlarından ellerinden geldiğince uzaklaşmaya çalışırken, önlerinde uzanan zorlu yollara cesurca atılırlar. Bazen düşünmeden sadece her şeyi geride bırakmak için aldıkları ani kararlarla hayatlarında büyük değişikliğe yol açarlar; ancak pes etmek onlar için bir seçenek olmadığı için seçtikleri bu yollarda tercihlerinin sonuçlarına katlanabilecek kadar güçlüdürler.

Çalıkuşu adlı yapıtın ana karakteri Feride, annesini ve babasını küçük yaşta kaybetmiştir. Çocukluğunu ve ilk gençliğini okuduğu yatılı okulda ve tatillerde geldiği teyzesinin evinde geçirmiştir. Her ne kadar akrabalarıyla çevrili olsa da her zaman içinde anne ve baba boşluğunu hissetmiştir. Kalbindeki acıyı her zamankinden de fazla sığındığı aşırıya kaçan uslanmaz davranışları ve taşkınlıklarıyla dindirmeye çalışmıştır. Babasının ölüm haberini aldıktan hemen sonra;

“Mamañih imtihanların yakın olması çok yakın olması,beni o gün her zamankinden fazla azgınlık etmekten men etmedi. O kadar ki, akşam mütalaasında şiddetli bir ateş bastı,

tembellerin yaptıkları gibi kollarımı sıranın üstüne koyarak uyukladım ve o gece yemek yemedim. Ertesi sabah uyandığım zaman her zamanki Çalığışu idim.” (Güntekin, Çalığışu 27)

demesi bunun göstergesidir. Hislerini tam olarak yaşayamayan Feride, içine attığı her duygunun daha da çok büyüyerek kendisini tükettiğinin farkında olsa da duygularını yine de saklar, gösteremez. Nefret, üzüntü, mutluluk gibi her his ruhundaki büyük fırtınaya katılarak gitgide onu yıpratır; ama Çalığışu sert ve dayanıklı maskesini asla bir kenara atamaz. Sadece kat kat büyüyen yaramazlıklarıyla ortalığı kasıp kavurur. Nasıl davranması gerektiğini bilemediği için her şeyi hırçınlığa, hoyratlığa ve umursamazlığa vurur; oysa içinde çok duygusal ve kırılgan bir başka Feride yatmaktadır:

“Binde bir içimde bir sevgi dalgası kabaracak olursa bu da ayrı bir felaketti. İnsan gibi sevmeyi, sevdiğimi güzel güzel okşamayı öğrenmemiştim. Sevdiğim insanın üstüne bir canavar yavrusu gibi atılır, kulaklarını ısırır, yüzünü tırmalar, tartaklaya tartaklaya şaşkına çevirirdim.” (Güntekin, Çalığışu 20)

Feride'nin çocukluğuna dayanan hislerini yaşayamamak, benliği üzerinde çok büyük baskı yaratmıştır. Yaşamını değiştirme çabası da bu yönü yüzünden ani ve sessiz sedasız olmuştur. Kimseye bir şey söylemeden öylece gitmesi, en yakınlarıyla bile konuşmadan her şeyi terk etmesi; duygularını paylaşamamasındandır. En yakınındakilerle bile oturup olanları konuşmadığı için ardında soru işaretleri bırakmış; hatta dedikodulara neden olmuştur. Gittiği her yerde; yaşadığı her olayda; tüm anılarını, düşünce ve duygularını içine atan Çalığışu; bu yüzden hayatında pek çok güzel şeyi atlamıştır. Anlayıp anlaşılmaktan kaçtığı için; çok daha erkenden çözülebilecek

problemleri uzun süre ağır bir yük olarak omuzlarında taşımış, mutluluğa daha çabuk ulaşabilecekken kaçtığı yerlerde ardına bakmadığı için geride kalan işaretleri görememiştir. Feride, *“kara kışın ortasında, lapa lapa karın yağdığı bir gecedeki biçare bülbül”* (Güntekin, Çalıkuşu 418) olarak tanımlanmış, ne kadar istese de hak ettiği mutluluğa uzanmaya bir türlü cesaret edememiştir. Artık kaçacağı hiç bir şeyi olmadığı, huzur ve istediği yaşamla arasında hiçbir engel kalmadığı halde, o yine de tüm bunlardan uzaklaşmaya çalışmıştır. Hiç kimseye açamadığı sırları, günlüğü okununca ortaya çıkan Feride, başkalarının zoru ve türlü oyunlarla sonunda mutluluğa kavuşabilmiştir. Hislerini bastıran, saklayan ürkek Çalıkuşu’nun bu durumu, Doktor Hayrullah Bey’in mektubunda yazdığı *“... biraz tuhaf bir kızcağızdır. Belki titizlik filan etmeye kalkar, katiyen aldırma, öleceğini bilsen bırakma. İcap ederse zorla kadın kaçıran dağ erkekleri kadar vahşi, kaba ol ki, kollarında ölse zevkinden ölmüş olacak.”* (Güntekin, Çalıkuşu 420) cümleleriyle anlatılır. Mutluluğa “zorlanmadan” sahip olamaz. Zihninde kurduğu türlü sebeplerle hep uzaklaşmak, yeni bir yaşam kurmak ister; duygularını gösterirse incinmekten korkar; ama onları sakladıkça daha da çok yaralanır. Yabancı bir kadının söylediği sözlerin doğru olup olmadığını bile tam anlayamadan, Kamran’a kendisini savunmak için hiçbir fırsat vermeden bir anda gidecek cesareti kendisinde bulması da bastırdığı hislerinden gelir. Kendini ifade etmeyen, üzüntülerini içine atan Çalıkuşu, hiç düşünmeden bilinmeyen bir maceraya atılmıştır. *“Nereye gideceğimi, ancak sokağa çıktıktan sonra düşündüm. Evet, ben nereye gidecektim?”* (Güntekin, Çalıkuşu 121) sözleri; duyguları, özellikle de kızgınlığı saman alevi gibi bir anda parlayan Feride’nin gözü karalığının aslında yaşadığı duygu yoğunluklarından kaynaklandığını gösterir. Kaçan Çalıkuşu yaralıdır ve duygularının esiridir.

Vurun Kahpeye isimli yapıtın ana karakteri olan Aliye de Feride gibi küçük yaşta ailesini kaybetmiştir; fakat onun sığınacak bir ailesi, akrabaları olmadığı için kişiliği Feride’den daha farklı bir biçimde şekillenmiştir. Çocukluk ve ilk gençliğini kimsesizler yurdunda kalarak geçirdiği için,

yaramazlık ya da şımarıklık yaptığında onu hoş görecektir kimsesi yoktur. Ona değer veren insanların varlığını hiç duyumsayamadığı için daha içine kapanık, Feride'nin coşkulu karakterinin yanında daha sönük kalan bir kimlik geliştirmiştir. *“Bütün yetim kızlar gibi şifasız bir şefkat ve muhabbet ihtiyacı, yine bütün kimsesizler gibi her nazardan kendi ruhuna kaçan, gömülen çekingen ve sumut bir ruhu vardı.”* (Adivar, Vurun Kahpeye 20) Aliye, kırılgan, narin ve duygusaldır. Acı anılarından kurtulmak için geçmişten uzaklaşmayı seçmiş, bir an bile tereddüt etmemiştir: *“Nihayet hiçbir kimsenin gitmediği ... kasabasının münhal muallimliğini kendisine verdikleri zaman tek ve eski bir sandıkla Haydarpaşa'dan trene bindi, gitti.”* (Adivar, Vurun Kahpeye 21) sözlerinin yalınlığı, yapılan işin adeta çok sıradanmış gibi algılanmasına yol açar. Ancak bu karar Aliye'nin hayatı boyunca verdiği en zor, en büyük karardır. Bir bilinmeze atılan Aliye, sakin ve soğukkanlıdır. Önündekinin ardında bıraktığından daha kötü olamayacağını düşünür, kaybedecek bir şeyi yoktur. Cesareti de buradan gelir. Hayatta tek başına kalmış, bağlı olduğu yer, kişi ya da anıları olmayan her insanın yapacağı gibi; bu yaşamı ardında bırakmak ister. Uğrunda çalışacağı, ona umut veren bir olguya duyduğu açlığı doldurmaya çalışır. Yaşamını anlamlandırmak için tutunduğu ülküsü ona güç, cesaret verir. İlk defa dayanağı olabilecek bir varlığa sahiptir artık; amacı onu hem hayat yollarında oradan oraya sürükler hem de onu canlı tutan yaşam dallarından biri olur. “Yeni bir yaşam” onun için de Feride için olduğu gibi kurtuluştur. Geçmişin izlerini silmek için tek yoldur.

2.2. GÖREV BİLİNÇLERİ VE DUYGUSAL ÇATIŞMALARI:

Anadolu'ya ulaştıktan sonra hayatın bambaşka yüzüyle, “Anadolu Gerçeği”yle karşılaşan odak figürler, kendilerini akıp giden hayatı düşünmekten alıkoyan daha derin sorunlarla karşı karşıya bulurlar. Bu karmaşada tam da istedikleri gibi geçmişleri arkalarında kalır. Mazi, zaman zaman onları izleyen bir hayalet gibi ortaya çıksalar da, eskiye ait olanlar yeninin temposu içinde eriyip gider. İstanbul'un hayatına alışkın, iyi eğitim almış, donanımlı iki genç kadın; ne kadar zorluk yaşamış olsalar da bu yeni yerde yaşamın daha da acımasız olduğunu fark ederler. Haksızlık, olanaksızlık ve yeni yeni oturmaya çalışan bir sistemin içinde çırpınmaya başlarlar. Görevlerinin daha en başında bir sürü zorlukla karşılaşır.

Feride, evden kaçtıktan sonra eğitiminden yararlanarak Anadolu'ya öğretmenlik yapmak için gitmeyi düşünür. Gerekli evraklarla devletten izin alabilmek için baş vurduğunda ise meslek hayatının zorlukları başlar. *“Görüyorsunuz ya hali. İnsan nasıl çıldırmaz? İstida ile şahadetname arasındaki farktan haberleri yoktur. Sonra muallimlik isterler; daha sonra da maaş az, yer uzak diye kafa tutarlar.”* (Güntekin, Çalıkuşu 131) sözleri ile neye uğradığını şaşırان Çalıkuşu artık hayatın acı tatlı anılarla geride bıraktığı eski yaşamı kadar insafli olmadığını farkına varır. Kendini her türlü zorluğa hazırlamış olan Feride'yi kendisine söylenen *“...kadınlar hocalıktan ziyade sanata heves etmeliler, kendisi hocalıkta muvaffak olamaz, çalışırsa iyi bir terzi olur hayatını kazanır...”* (Güntekin, Çalıkuşu 131) sözleri istediğinden vazgeçirmez, içinde yanan ateşi daha da körükler. Görevlilerin ilgisizliği Feride'nin tutunacağı görevine daha inatla bağlanmasına neden olur. Ne yapıp edip, sonunda amacına ulaşmaya çalışır. Kendisine sunulan İstanbul'da öğretmenlik yapma teklifini de *“İstanbul'da kalmama imkan yok efendim, mutlaka vilayetlerden birine gitmek mecbriyetindeyim.”* (Güntekin, Çalıkuşu 134) diyerek geri çevirir. Hayatı kendine zorlaştırmayı

seçen Çalıkuşu sonunda istediğine kavuşur; öğretmen olarak göreve başladığı yerde ise çok fazla kalamadan bir başka yere gönderilir. Zeyniler isimli köye ulaşan Feride ilk defa yurdunun başka bir tarafını, öteki yüzünü görür. Görmeyi umduğu “*yeşillikler arasında eski Boğaziçi yalılarındaki güvercinliklere benzeyen, sevimli şen manzaralı kulübeler*” (GÜNTEKİN, Çalıkuşu 171) yoktur. Onun yerine “*çökmeye yüz tutmuş, simsiyah viraneler*” (GÜNTEKİN, Çalıkuşu 171) ile karşılaşan Çalıkuşu yeni hayatının nasıl yerlerde geçeceğini ilk burada anlar. Lüks bir Fransız okulunu bitirmiş, zengin bir aileden gelen narin İstanbul kızı, karşılaştığı manzaralar karşısında neye uğradığını şaşırır ve fakirlik ile tanışır. “*sınıfa çevrilmiş eski ahırda ocak bacaları gibi kapkara duvar kaplamaları, hayvan yemliğinden dolap*” (GÜNTEKİN, Çalıkuşu 180) Feride’nin hayal ettiği gibi bir sınıf değildir. Öğrencileriyle ilk defa karşılaştığında ise onların hali Feride’yi daha da çok etkileyen bir başka acı andır:

“Zavallıların kıyafetleri öyle sefil ve perişandı ki, hemen hiç birisinde çorap potin yoktu. Başları eski püskü bez parçalarıyla sımsıkı kundaklanmış, çıplak ayaklarındaki nalınları şakırd data şakırd data dersanenin kapısına kadar geliyorlar, orada nalınlarını çıkartarak yan yana diziliyorlardı” (GÜNTEKİN, Çalıkuşu 182)

Kendisine yetiştirilmek üzere verilen bu zavallı çocukları eğitmeye çalışan Feride’yi başta çocuklara uyum sağlamak olmak üzere pek çok sorun oyalar. Öğretmen kimliğiyle yeni işinde adım adım inandıklarını öğrencilerini daha iyi hale getirmek için kullanır, çabalar. Çocukları düzgün bir hale getirmeye çalışan Çalıkuşu, bir yandan bu çaresizlere acırken bir yandan da umudunu kaybetmeden onları aydınlatmaya, yanlış gittiğini düşündüğü şeyleri düzeltmeye uğraşır. Okulda aldıkları eğitim Kur’an okumaktan ibaret olan bu çocuklara kendi modern bilgilerini aktarmaya çalışır. Artık eğitimci kimliği oturmaya başlayan Feride kendisini bu çocukların hayatını daha da iyileştirmek için

sorumlu hisseder. Onları sadece dersle değil, başka şeylerle de donatmaya, yaşadıkları köyde hakim olan karamsar ölüm havasından çıkartıp çocukluklarını yaşamaya teşvik etmeye çalışır: *“Fakat, benim istediğim sadece bu değildi. Onlara biraz hayat ve neşe de vermek istiyordum...Evet, bu biçare çocukları bir parça neşelendirmek, güldürmek için ne maskaralıklar yapıyorum.”* (Güntekin, Çalıkuşu 188) İstanbul’da kendi geçirdiği öğrencilik yıllarının yanında Anadolu gerçeğinin sefil hayatıyla karşılaşan Feride, yaralı genç kız benliğini “Öğretmen Feride Hanım” kimliğinin ardına iter. Artık bir amacı olan Feride, Anadolu’daki cahilliği ve fakirliği yenmeye çalışan aydın Cumhuriyet kadını konumuna gelir. Çok geçmeden yeni bir küçükle tanışan Çalıkuşu, artık yetişkin olmanın bilincine onunla daha da çok varır ve hayatında bir başka önemli karar vererek, üzerine çok büyük bir sorumluluk alır. Munise’yi evlat edinen Feride’nin artık yanında değer verdiği biri vardır. Bundan sonra aldığı her kararda daha dikkatli düşünür, davranışlarına daha dikkat eder. Haksızlığa uğradığını düşündüğü küçük kızı tanık olduğu korkunç sahneden sonra kanatları altına alırken, kendisi de çok büyük bir sorumluluğun altına girmiş olur. Munise onun hem kardeşi, hem kızıdır. Tüm bunların yanında istediği gibi eğitebileceği öğrencisidir. Kendi bilgi birikimini aktarır, aydınatabileceği bu temiz beyin, onun vatani için uğraştığı ülküsünde hem duygusal hem de görev aşkıyla bağlandığı beyaz bir sayfadır:

“Ona ne biliyorsam öğretmek istiyorum. Günde bir saat Fransızca ders veriyorum ,resim yaptırıyorum. Hatta ara sıra – köyde duyarlar da bizi taş gömerler – kapıları, pencereleri kapatarak ona bir parça dans bile öğretiyorum.” (Güntekin, Çalıkuşu 209)

sözleriyle yeniden bağlanabileceği bir insan bulan Feride, artık daha da olgunlaşmış kimliğinin de etkisiyle yavaş yavaş hayatında daha önce hiç kimseye yapmadığı şeyi bu küçük kıza yapar: Ona

kalbini açar: “... hissettiğim bir muhabbetle annelik hissini ben ömrümde ilk defa bugün duydum.”

(Güntekin, Çalıkuşu 193)

“Bu güzel, küçük kızı kollarımda sıkarken duyduğum şeyleri söylemek mümkün değil. Kalbimin derinliklerinde gizli bir pınar kaynıyor gibi, göğsüme sıcak bir şeyler iniyor, bütün vücudumu gözlerimi ıslatan, nefesimi kesen, ılık, baygın bir lezzet sarıyor.” (Güntekin, Çalıkuşu 195)

sözleri ile insanlarla arasındaki kalın duvarda bu küçük kız için bir delik açan Feride, duygusal anlamda tüm sevgisini ona vermeye başlar. Bir süre sonra hemşirelik de yapmaya başlayan Feride, pek çok korkunç mazarayla karşılaşsa da yine de güçlü olur. Doktor Hayrullah Bey’e yardım eder, vatanının çocuklarını eğitmeye çalıştığı gibi, yaralı askerlerini de iyileştirmeye çalışır. Hayatın gittikçe yorduğu Feride en son sevgili Munise’sini de hastalıktan kaybettikten sonra büyük bir boşluğa düşer. Artık sarılacak bir dalı kalmayan Çalıkuşu, Doktor Hayrullah Bey sayesinde hayata tekrar tutunur. Hayrullah Bey de Feride’nin yaptıklarına saygı ve hayranlık duyan bir doktordur, Çalıkuşu’na bir baba şefkatiyle yaklaşır. Yıllarca Anadolu’da oradan oraya savrularak yapmaya çalıştıklarıyla biraz da olsa fark yaratan Feride, sonunda kalbinin kaçtığı yere döner ve mutluluğu bulur.

Aliye de işine başlamak için başvurduğu Maarif Müdürlüğü’nde zorluklarla karşılaşır. Sistemin bozukluğu ve mesleklerini ihmal eden sorumsuz memurlarla yüz yüze gelir. Ülkedeki çalışma sisteminin gevşekliğiyle tanışır. Sonunda gideceği yere ulaşan Aliye yıllarını geçirdiği yetimhaneden çıktıktan sonra görevine başlamak için gittiği yerde öğrencileriyle tanışınca İstanbul’daki hayattan çok farklı olan bu yeni yerde yaşama uyum sağlamaya ve görevini yerine getirmeye çalışır. Tek

başına büyümüş, kimsesiz olan Aliye gittiği yerde yanında kaldığı aile sayesinde hayatında ilk defa “anne” ve “baba” kavramlarını oturtabileceği iki insanla tanışır. Büyürken içinde eksikliğini çektiği, özlemini duyduğu hisleri bu insanlarla yaşamaya başlar. “*Aliye sıcak bir kalp havasının kendini sardığını duydu, ince kollarını Gülsüm Hala’nın baş örtüsüyle sarılı ihtiyar boynuna doladı. Ana kız gibi öpüştüler. İki ihtiyarın kıymetli Emine’sinin yerini birden bile doldurmuştu.*” (Adıvar, Vurun Kahpeye 24-25); bu karşılaşmayla kendine bir aile bulan Aliye, yeni yaşamına sıkı sıkı sarılıp kendini ideallerine adar. Geldiği yer ile bulunduğu yerin farklarını yavaş yavaş gözlemlemeye başlar. Öğrencilerinin üzerinde bıraktığı izler;

“Bazen koşuşan, çok zaman makine gibi sıralara yapışık hasta ve soluk yüzleriyle oturan, İstanbul’un serbest ve yaramaz çocuklarının yüzlerine benzemeyen yağlı, küçük, püskülsüz fesleriyle kız çocuklara tahakküm eden erkek çocuklar, gözünün önünde gelip geçiyordu.”
(Adıvar, Vurun Kahpeye 26)

olan Aliye işinin zorluğuna rağmen yılmaz. Anadolu’daki çarpık sistemin yetiştirdiği, sözde okumuş Uzun Hüseyin Efendi’nin;

“Sen kim oluyon garı? Sen bu kasabanın muallimsie değil misin?Ne haddine bir eşraf çocuğunu koğuyon?Ne haddine benim suratıma haykırıyon? İstanbul’un hayasız garılarına buarada lüzum yok. Ne okutmanı ne de seni istiyoz” (Adıvar, Vurun Kahpeye 32)

sözleri ile içine girdiği toplumda uzun süreden beri devam eden kemikleşmiş yapıyı değiştirmenin zor olduğunu anlar. Yine de görev bilinci ile buna baş kaldırır, Uzun Hüseyin Efendi’ye karşı durur, ideallerini gerçekleştirmeye çalışır. Zorluklar karşısında yılmadan ayakta durur, meydan okur. Sessiz

sedasız, utangaç bir yetim kızın, kendinde tüm bunları yapacak kuvveti bulması ise bütün kalbiyle inandığı ülküsüdür. Görevinin ona verdiği sorumluluk karşısında inandığı şey için uğraşır. Ürkek kız, azimli genç kadın olarak inançlarından güç alır. Bu sırada tanıdığı Küçük Durmuş'a da tıpkı Feride'nin Munise'ye bağlandığı gibi bağlanır. İlk defa ait olmanın tadına varan Aliye, aşkını bile verdiği sözün *"Sizin toprağınız benim toprağım, sizin eviniz benim evim; burası için, buranın çocukları için bir ışık; bir ana olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım, vallahi ve billahi!"* (Adıvar, Vurun Kahpeye 56) yanında ikinci plana iter. Kasabalıların yalvarması üzerine kendini tamamen onlara adar. Hem duygusal olarak bağlandığı hem de görev aşkıyla daha iyi hale getirmek için tuttuğu bu yeri sahiplenir. Ülküsünün önüne hiçbir şeyi koymaz. Milli Mücadele'nin başlamasıyla artık yurdu için öğretmenlikten çok daha fazlasını yapmaya hazır olan Aliye, bu uğurda her şeyi geride bırakmak zorunda kalır. Kasabasını, sevdiklerini işgalden korumak; düşmanlardan kurtulmak uğrunda çok tehlikeli görevlere atılır. Sonunda ölüm olduğunu bildiği işlere gözünü kırpmadan girer. Canla başla çalışan Aliye, sadece vatanını düşünür. İşgal altındaki kasaba için çırpınırken, hem aşkından hem de sevdiklerinden ayrılır, uğrunda ölümü göze aldıkları tarafından öldürülür. Ölerken bile, ülküsü ile yanan Aliye yeminin tekrarlar. Çabaları sonucu kasabaya yardımcı olur; ama vatana hizmetinin ödülünü en ağır şekilde, korkunç bir ölümle alır.

2.3. TOPLUMUN DEĞER YARGILARINA KARŞI DURUŞLARI:

Feride'nin aydın ve açık fikirli bir yerde şekillenmiş eğitimi ve bakış açısı bu Anadolu köyünde yaşadıklarıyla çelişir. Halkın genel ahlak yargılarının kendi büyütüldüğü sistemden ne kadar farklı olduğunu anlar. Bir çocuğun ebeveynlerinin yaptıklarıyla bile yargılanabileceğini görür. Munise için *“Ona baktıklarına şükür, başkası olsa sokağa atardı. Bu kızın annesi fena kadın”* (Güntekin, Çalıkuşu 193) sözlerine tepki gösteren Feride, artık sadece çocuklar ve eğitim için değil, aynı zamanda toplumdaki kadının yeri için de uğraşması gerektiğinin farkına varır. Halkın bu ayrımcılığının karşısında durmaya çalışır. Kız çocuklarının okumasının gerekli görülmediğine ve onların çok küçük yaşta evlendirildiği gerçeğine şaşırان Feride'nin bir öğrencisinin evleneceğini duyduğunda; *“-Benim çocuklar arasında gelinlik kız yok ki, en büyüğü on iki yaşında. -İlahi kızım, on iki yaş küçük mü? Ben köşeye oturduğumda on beş yaşındaydım da, bana evde kalmış kız dediler.”* (Güntekin, Çalıkuşu 199) sözleriyle; çocukların okulda küçük yaşlarda bile haremlik selamlık misali ayrıldığını görür:

“- Onları niçin burada okutmuyoruz?

-Kadın, erkek bir arada okur mu?

-Onları erkekten mi sayacağız?

-Elbette kızım, on ikişer, on üçer yaşında koca delikanlılar.” (Güntekin, Çalıkuşu 181)

Anadolu insanın kadına bakış açısını *“Hele şimdi hiç olmaz, sen gencecik bir hoca hanımsın.”* (Güntekin, Çalıkuşu 181) sözleriyle irdeleyen Feride, öğretmen bile olsa buradaki insanların onu her şeyden önce “kadın” olarak gördüğünü anlar. Bir kadın olduğu için ikinci plan atılmayı, ezilmeyi ve önemsenmemeyi burada tanır. Anadolu’da erkeklerin en küçüğünün bile bir kadına saygı

duymaya gerek duymamasını: “*Sen, karı kısmısın, aklın ermez*” (Güntekin, Çalıkuşu 191) sözleri ile küçük öğrencisi Vehbi’den öğrenir. Toplumun değer yargılarının bağnazlığıyla karşılaşır, zaman zaman kendisi de sırf kadın olduğu için haksızlığa uğrar. Tepkilerden kurtulmak için düzenini bozarak başka bir yere gider; fakat gittiği her yerde benzer davranışlarla karşılaşır. Kendisine aşık olan adamlar yüzünden hakkında dedikodular bile çıkan Feride, sırf güzel bir kadın olduğu için hakkında çıkan söylentilerle uğraşmak zorunda kalır;

“...Fakat bir kusurunuz var; kendinizi hala İstanbul’da sanıyorsunuz. Güzellik başa beladır, diye meşhur bir söz vardır kızım, siz hem güzel hem yalnız bir taze olduğunuz için kendinizi biraz daha iyi korumanız lazım gelir... Öyle ki kasabada gizliden gizliye bir dedikodu başladı. Sizden bahsetmeyen yokmuş.” (Güntekin, Çalıkuşu 303)

sözleriyle sırf kadın olduğu için göğüs germek zorunda kaldığı sorunlarla uğraşır. Hiç kimseyi ilgilendirmeyen özel hayatı nedeniyle insanlar arasında zor durumda kalır. Toplumun yalnız yaşayan bir kadına bakışı hoş olmadığı için namusuyla adına leke sürülmemesi için durmadan taşınmak zorunda kalır. Bir kadının, meslek sahibi dahi olsa, tek başına namusuyla hayatını kazanamamasına içeren Feride yine de işini sürdürmeye çalışır. Munise’nin ölümüyle Doktor Hayrullah Bey onu kanatları altına alır; fakat toplumda genç bir kadınlar yaşlı da olsa bir adamın beraber yaşaması söylentilere yol açar. Baba–kız gibi olmalarına karşın; artık dedikodularla baş edemeyen Çalışkuşu, çareyi hasta olduğunda hayatını kurtaran Hayrullah Bey ile evlenmekte bulur. Toplumun bu bakış açısına sonuna kadar dirense de ona uymak zorunda kalır.

Aliye iş başvurusu için gittiği Maarif Müdürlüğü’nde ise ilk defa taşra insanın görüşü ile şehirdeki yaşamın farkını anlar. Gittiği yerde tek başına yaşamasının tehlikeli olduğunu anlar: “*Eksk etek,*

nasıl oluu? Yanunda Gantarcılar'ın Hüseyin'in evi de..."(Adıvar, Vurun Kahpeye 23) sözleri ile hiçbir şeye karışmasa da tek başına, kötü şeyler olacağını anlayan Aliye *"namuslu bir ihtiyar ailenin"* (Adıvar, Vurun Kahpeye 24) yanında kalmak ister. Bu durum onun Anadolu'daki anlayışa uyum sağlamak için attığı ilk adımdır. Gittiği yerdeki görenek ve toplum kurallarını benimsemeye çalışan Aliye, buradaki insanların ahlak yargılarına göre yaşamaya çalışır. Öğrencilerini gözlemlediğinde onların da tıpkı yaşadıkları yerdeki hayatın küçük modellerini yaşamakta olduklarının görür:

"Kızlar o kadar acınacak ve silik idiler ki, Aliye üzerinde yalnız merhamet izleri bırakıyorlardı. Fakat oğlanlar daha mütecaviz, daha canlıydı ve oldukça kasaba halkını temsil eden sınıflara garip surette bir benzeyişleri vardı." (Adıvar, Vurun Kahpeye 27)

Kadın - erkek ayrımının bu kadar küçük yaşta belli olduğu bu toplumdaki sınıfları incelemeye başlar. Sadece cinsiyete bağlı ayrımcılığın olmadığını, ekonomik durumun da insanları kademelere ayırdığını ilk çocuklar sayesinde fark eder;

"...Esnaf çocukları en sağlam ve çocuğa benzeyenlerdi. Yuvarlak kırmızı yanaklı, yalınayak, yamalı şalvarlı, siyah gözlü çocuklar... İmtiyazlı iki sınıf çocuk eşraf çocuklarıyla memur çocuklarıydı. Eşref çocuklarının ekserisi cılız, fena bakılmış, sümüklü, kirli; fakat mütehakkim ve ahlaksızdı. Bunların karşısında tahakküm ve kibarlık yarışı eden süslü, büyük memur çocukları vardı." (Adıvar, Vurun Kahpeye 28)

Toplumdaki sınıfları yansıtan çocukların hepsine farklı davranması beklenen; ancak bu durumu kabul etmeyen Aliye, yaramazlık yapan öğrencisi eşraf çocuğu olduğu halde ona gereken cezayı

vermesi yüzünden tepki alır. Ne olursa olsun haksızlığa tahammül etmediği için, kendi bildiği sistemde öğrencilerini eğiten Aliye, kalıplaşmış düşüncelerin teslim aldığı bağınaz zihniyetle uğraşmak zorunda kalır. Herkesin yaptığı gibi “*Eşrafın ileri gelenin çocuğuna müstesna muamele*” (Adıvar, Vurun Kahpeye 29) göstermez ve bu yüzden kasabanın güç sahibi kimseleriyle sorunlar yaşar. Ne olursa olsun doğru bildiğinden şaşmayan Aliye, bu konuda da toplumun çarpık yapısını düzeltmek için uğraşır. “*Hoca parçası, kocamın hepiniz halayısınız, istersek hemen azlederiz*” (Adıvar, Vurun Kahpeye 29) sözlerine karşılık dimdik ilkelerini savunan Aliye, yanlış işleyen çarkta ilk düzeltmeleri yapmaya çalışır; ancak bu ilk adım onu sonuna da götüren ilk harekettir. Bağınaz halk, söylentilere çok çabuk kapılır. “Ahlak” araç edilerek, vatana ihanetle çıkar sağlayan kişilerin kışkırtmasıyla ölür. Cahil, dinden başkasını gözü görmeyen tutucu kesim, aydınlık zihninin sonunu getirir. Aslında sadece çıkarı için uğraşan kişilerce, toplumun zayıf yanları kullanılarak idam edilir.

3. SONUC:

“Vurun Kahpeye” ve “Çalıkuşu” yapıtları Türk toplumunun yaşadığı bir döneme, gerçek olaylara ışık tutmaktadır. Büyük savaşın, inkılapların ardında kalan örümcek ağlarını, insanların benliklerine işlemiş fikirleri anlatır. Bu irdelemeyi ana kadın karakterlerin mücadeleleri ve yaşadıkları üzerinden anlatır.

Feride ve Aliye, geçmişlerinin yüklerini geride bırakarak yeni bir hayat kurmaya çalışırlar. Tohumları çocukluklarında atılan ve benliklerinde iz bırakan “kimsesizlik” duygusunu yeni bir başlangıçla silmeye çalışırlar. Feride’nin biraz daha rahat geçen okul hayatı ve teyzeleri sayesinde “ev” diyebileceği bir yere sahip olması onu Aliye’den daha güvenli bir konumda tutar; ama yeni bir hayat arayışında uzaklaşmak için seçtikleri yolda ikisi de hiçbir güvencenin, tanıdığın olmadığı bilinmezliklere doğru ilerlerler. İkisi de cesur ve kendinden emindir.

Anadolu’ya öğretmen olarak giden Aliye ve Feride burada hayatın diğer yüzüyle, ülkenin gerçekleriyle karşılaşır. Fakirlik, cahillik ve halkın özellikle kadına bakış açısı ile mücadele etmek zorunda kalırlar. Kendilerini öğretmenlik ile genç zihinlerin aydınlanmasına adanmış iki karakter; haksızlık, sınıf farkı, adaletsizliğe karşı dururlar. İkisinin de yaşamlarına birer çocuk girer. Munise ve Durmuş, onlara güç verir..

Toplumsal bakış açısı ise yapıtların asıl sorunsallardan biridir. “Kadın başına” Anadolu’ya gelip, görevlerini yapmaya çalışan Aliye ev Feride ilk defa toplumun bağnaz kesimiyle karşı karşıya gelir. Kadının küçük görüldüğü, yobaz kesimin her türlü yalanı çekinmeden söyleyebildiği bu yeni sisteme karşı boyun eğmemeleri ile kimsesiz küçük kızlar artık bağımsız Cumhuriyet kadını konumuna

gelirler. Vatana hizmet eden öğretmen kimlikleri ile toplumun değer yargılarına karşı durmaya çalışırlar.

Feride sabır ile hayata karşı mücadelesini kazanan karakterdir Aliye'nin ise hayatı ölümle son bulur. Halk tarafından linç edilen Aliye, çaresizliği temsil eder. Ne kadar uğraş verirse versin sonunda süregelen sistem tarafından bitirilir.

Toplumla çatışmalar yaşayan iki karakter de bu vatani aydınlatmaya çalışan iki ateştir; ama birini rüzgar söndürürken diğerini körüklemiştir. Geçmişlerinin soğuşundan sığındıkları bu ateşte Aliye yanar; Feride ise güvenli denize, bir aileye, sevgiye ulaşır. Görevlerini en iyi şekilde yapar ve Anadolu perdesini farklı sonlarla kapatırlar.

4. **KAYNAKÇA:**

- Güntekin, Reşat Nuri. Çalığışu. 48. İstanbul: İnkılap, 1999.
- Adivar, Halide Edib. Vurun Kahpeye. 1. İstanbul: Can Yayınları, 2007.
- Adivar, Halide Edib. Mor Salkımlı Ev. 5. İstanbul: Özgür Yayınları, 1998.
- Besimoğlu, Serap. "HALİDE EDİP ADIVAR." HALİDE EDİP ADIVAR 19/08/2007 6 Aralık 2008 <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/a_haberdetay.php?hityaz=378>.
- HALİDE EDİP ADIVAR
- <http://www.edebiyatogretmeni.net/halide_edip_adivar.htm >.
- "Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi". Cilt I (A-İ). "Güntekin, Reşat Nuri". Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılığı: Mart 2003, İstanbul
- Adivar, Halide Edib. Türkün Ateşle İmtihanı. 11. İstanbul: Atlas Yayınevi, 1994.